

Thomén veljesten viimeinen matka

Marko Paavilainen: Murhatut veljet. Valter, William ja Ivar Thomén elämä ja kuolema. Siltala 2016. 280 s. ISBN:978-952-234-337-6.

Sisällissodan loppupuolella huhti-toukokuussa 1918 sodan voittajat rankaisivat ankaralla kädellä punaisia. Historiantutkija Marko Paavilaisen teoksessa *Murhatut veljet: Valter, William ja Ivar Thomén elämä ja kuolema* selvitetään miksi punaisten teloitettujen määrä nousi korkeaksi juuri Länsi-Uudellamaalla. Vuosi 1918 on Suomen lähihistorian tutkituimpia ajanjaksoja ja uusia tutkimuksia ilmestyy tasaisin väliajoin. Pääosa tutkimuksesta on keskittynyt sodan loppuvaiheisiin ja valkoiseen terroriin, mutta Paavilainen paneutuu kirjassaan sodan alkupäivien punaiseen terroriin ja sen uhreihin ja tekijöihin. Kirjan päähenkilöitä ovat veljekset Valter, William ja Ivar Thomé ja heidän surmaajansa, hyvinkääläinen punapäällikkö Lauri Kara. Samalla hän osoittaa, miten sattumanvaraisilla kohtauksilla ja päätöksillä voi olla kohtalokkaat seuraukset.

Teos jakaantuu kolmeen lukuun. Luvussa I Paavilainen selvittää hyvinkin yksityiskohtaisesti Thomén perheen taustoja sekä kunkin veljen opintietä ja uraa. Luvussa II hän paneutuu sisällissodan ensimmäisiin päiviin Länsi-Uudellamaalla. Tapahtumia käydään läpi päivä päivältä ja melkein pä tunti tunnilta. Lopputulos on elävääntuntuinen kuvaus veljesten viimeisistä päivistä sekä eri henkilöistä, joilla oli rooli tapahtumassa. Keskeiseksi henkilöksi nousee Hyvinkään punakaartin lentävän osaston päällikkö Lauri Kara. Luvussa III Paavilainen käy läpi Vihdin joukkosurmien seurauksia, mukana olleiden myöhempiä vaiheita sekä tapauksen muistoa.

Ruotsinkieliseen sivistyneistöön kuuluneet veljekset Valter (s. 1874), Verner (s. 1878), William (s. 1880) ja Ivar (s. 1882) Thomé varttuivat yhdessä neljän siskonsa kanssa suomenkielisellä Pohjanmaalla Alajärvellä, missä isänsä toimi metsänhoitajana. Valter ja

Ivar opiskelivat molemmat arkkitehteiksi ja he perustivat yhteisen arkkitehtitoimiston vuonna 1907. Veljesten suunnittelema rakennuksia, kuten pankkeja, apteekkeja ja teollisuuslaitoksia, löytyy ympäri Suomea. Muun muassa Helsingin Stockmannin tavaratalo on veljesten suunnittelema. William kouluttautui isänsä tavoin metsänhoitajaksi. Hän haltioitui aluksi osuuskunta-aatteesta, mutta ryhtyi myöhemmin liikemieheksi.

Walter, William ja Ivar viihtyivät aikuistuttuaan yhdessä ja vuosisadan alun Helsingin seurapiireissä heidät tunnettiin nimellä ”bröderna Thomé”, kun taas Verner kulki omia teitään. Hän opiskeli Suomen Taidedyhdistyksen piirustuskoulussa, kuului Magnus Enckellin vetämään Septem-taiteilijaryhmään ja vietti pitkiä aikoja ulkomailla ja Suursaarella maalaamassa. Vuonna 1913 veljekset hankkivat kuitenkin yhdessä perheen yhteiseksi tukikohdaksi Kirkkonummella sijaitsevan Medvastön ratsutilan.

Samana tammikuuisena yönä 1918, kun Thomén veljekset juhlivat Williamin tulevaa avioliittoa Märta von Bornin kanssa, Helsingin työväentalon tornissa sytytettiin punainen lyhty vallankumouksen alkamisen merkiksi. Vaikka vallankumous alkoi Helsingissä rauhallisesti, William ja Märta päättivät silti aikaistaa häitään, ja heidät vihittiin 29. tammikuuta. Seuraavana päivänä William, Valter ja Ivar lähtivät monen muun tavoin pyrkimään pois Helsingistä valkoisten pariin. Thomén veljesten lisäksi matkaan lähtivät Erik Castrén, Väinö Hollo, Frans Wegelius ja Väinö Vuoristo sekä kolme Medvastön tilan palkollista, jotka ohjasivat rekiä. Seurueen tavoitteena oli taittaa yli 200 kilometrin taival läpi Punaisen Suomen.

Matka kulki Espoon saariston kautta Kirkkonummelle ja sieltä Siuntioon. Aamuyöstä 1. helmikuuta seurue saapui Vihtiin. Lähellä Nummelan asemaa punaiset pysäyttivät heidät, ja miehet vietiin työväentalolla sijaitsevaan punakaartin esikuntaan kuulusteltavaksi. Seurueen asemaa hankaloitti se, että heillä oli mukanaan aseita. Kesken veljesten kuulustelun esikuntaan tuli tieto, että Nummelaan oli matkalla hyvinkääläinen punakaartiosasto päällikkönään nuori Lauri Kara.

Lauri Kara (s. 1892) oli hyvinkääläinen sähkötekniikko ja työväenliikkeen aktiivi, jonka Hyvinkään punakaarti oli kutsunut lentävän osastonsa päälliköksi tammikuussa 1918. Lentävä osasto lähetettiin ensimmäiseen tehtäväänsä 30. tammikuuta silloiseen Mäntsälän Kaukusten tehdaskylään, missä Suomen Vanutehtaan johto kieltäytyi noudattamasta punaisten antamia määräyksiä. Karan osasto ratkaisi ongelman ampu-

malla neljä tehtaan johtoon kuulunutta henkilöä. Seuraavana päivänä osasto sai käskyn siirtyä Vihtiin.

Jo pari päivää ennen Thomén veljesten seurueen pidätystä oli Nummelassa vangittu seitsemän ase-ton-ta miestä. Miehet oli viety Vihdin punakaartin pää-esikuntaan kirkonkylälle. Jälkikäteen oli vangittu vielä kaksi miestä lisää. Kaikki vangitut olivat Helsingin yliopiston opiskelijoita ja henkilökuntaa. Vihdissä Kara oli ensin kuulustellut vankeja ja ilmoittanut sitten vievänsä heidät takaisin Nummelaan. Koivissillan kohdalla Kara kuitenkin keskeytti kuljetuksen ja määräsi kaikki yhdeksän miestä teloitettavaksi. Tämän jälkeen ruumiit ryöstettiin ja haudattiin ensin hätäisesti tienviereen ja myöhemmin samana päivänä läheiselle suolle.

Surmatyön jälkeen lentävä osasto jatkoi matkaansa Nummelan työväentalolle, missä Kara ilmoitti ottavansa Thomén veljekset seurueineen ja Nummelan vangitun poliisikonstaapelin Viktor Mannerheimon huolekseen. Paikallista punakaartia edustava Edvard Helle vastusti tätä, mutta ei voinut mitään Karalle ja hänen joukkueelleen. Kara lähetti reenkuljettajina toimineet renkipojat kotiin, mutta lähti kuljettamaan muuta seuruetta tuntemattomaan määränpäähän. Noin kilometrin päässä Nummelan työväentalolta Kara määräsi nämäkin vangit teloitettavaksi. Ryöstetyt ruumiit siirrettiin samaan suohautaan aiemmin teloitettujen kanssa.

Karan johtaman lentävän osaston sisällissodan ensimmäisinä suorittamat joukkomurhat kostettiin monin kerroin Vihdissä ja Hyvinkäällä. Valkoiset valtasivat Vihdin lopullisesti 25. huhtikuuta. Ensimmäiset kenttäoikeuden määräämät teloitukset toimeenpantiin 26. huhtikuuta. Kenttäoikeus lopetti työnsä Vihdissä vajaa kuukausi myöhemmin. Tänä aikana kenttäoikeus tuomitsi 50 punaista kuolemaan. Lisäksi punaisia tapettiin valtauksen yhteydessä sekä valtiorikosoikeuden päätöksellä Vihdissä kaikkiaan yli sata. Myös Hyvinkäällä teloitettujen punaisten määrä nousi yli sataan. Joukossa oli kaksi Karan perheen jäsentä. Karan vaimo Elsa ammuttiin ensimmäisenä hyvinkääläisenä naisena 8. toukokuuta ja Karan veli Lennart 15. toukokuuta. Isä ja kaksi siskoa saivat vankeustuomiot. Lisäksi toukokuun aikana Hyvinkäällä ammuttiin 12 Karan osastoon kuulunutta miestä. Sen sijaan Lauri Kara pääsi pakenemaan.

Pakomatallaan itään Kara vangittiin ja vietiin Kouvolan vankileirille, missä vangitsijoilla ei kuitenkaan ollut tietoa hänen osallisuudestaan punaiseen terroriin. Kara onnistui karkaamaan, kun häntä oltiin siirtämässä Kouvolaan Riihimäelle. Monen muun punakaartilaisen tavoin hän piileskeli kesän yli Hyvinkään metsissä. Syn

tullen hän pakeni rajan yli Venäjälle, missä hän koulutautui punakomentajaksi. Lokakuussa 1919 Kara osallistui taisteluihin Pietarin eteläpuolella Tsarskoje Selossa ja kaatui siellä.

Thomén veljekset haudattiin Helsingin Hietaniemen hautausmaalle 1. maaliskuuta 1918. Veljesten ja muiden samaan suohautaan haudattujen ruumiit oli toimitettu Helsinkiin jo helmikuussa, missä näille oli suoritettu ruumiinavaus Sigrid Enckellin perustaman ”Helsingin naisten apukomitean” aloitteesta. Apukomitea oli perustettu huolehtimaan ruumiiden tunnistamisesta ja hautaamisesta. Vastoin odotuksia, ihmisten puheita ja lehtien uutisointia, patologit eivät löytäneet merkkejä kidutuksesta tai pahoinpitelystä. Uhrin oli ammuttu ja joitakin oli lisäksi pistetty pistimellä ampumisen jälkeen.

Paavilaisen kirjaa voi luonnehtia mikrohistorialliseksi, sillä se paneutuu yksityiskohtaisesti yhteen tiettyyn väkivaltaiseen tapahtumaan ja sen toimijoihin, mutta tarkastelee samalla tapausta osana kevään 1918 muita väkivaltaisuuksia Länsi-Uudellamaalla. Thomén veljesten ja heidän kumppaniensa murhilla oli harvoja silminnäkijöitä, mutta tämä ei estänyt lehtiä ja muita tahoja kirjoittamasta veljesten viimeisistä hetkistä. Vihdin kirkkoherran poika kirjoitti jo murhapäivän iltana veljesten kuolleen niin ”uljaasti” ja ”ylväästi”, että jopa teloitattujen joukossa oli itketty. Veljesten murha oli yksi monista punaisen terrorin aikaisista väkivallanteoista, joita käytettiin valkoisten sotapropagandassa oikeuttamassa ankaria rangaistuksia, mikä johti osaltaan siihen, että muun muassa Vihdissä ja Hyvinkäällä teloitettiin sodan päätyttyä suuri määrä punaisia. Kertomuksia teloitettujen kidutuksesta ja pahoinpitelystä oli helppo uskoa. Sodan jälkeen vapausotakirjallisuus jatkoi näiden kertomusten toistamista ja vahvisti entisestään kuvaa punaisten erityisestä raakuudesta. Kirjan aiheeksi Thomén veljesten kohtalo olisi kuitenkin tuskin päätyntä ilman Marko Paavilaisen lapsuudessa herännyttä kiinnostusta Medvastön kartanon asukkaisiin ja heidän kohtaloihin. Esimerkiksi käsitellessään kirjassaan *Punainen terrori* perheenjäsenten murhia keväällä 1918 Jaakko Paavolainen vain toteaa lyhyesti: ”Vihdin joukkomurhissa sodan alussa kuoli kolme Thomé-veljestä, heistä kaksi arkkitehtejä, kolmas metsänhoitaja.”¹

Marko Paavilaisen tutkimus perustuu laajaan ja monipuoliseen lähdeaineistoon, mutta lopputulos on kaikkea muuta kuin sirpalemainen. Teos on oiva esi-

1. Jaakko Paavolainen, *Poliittiset väkivaltaisuuudet Suomessa 1918 I. Punainen terrori*. Tammi 1966, 208.

merkki tietokirjasta, joka on sekä tieteellisesti kestävä että luettava. Myös kirjan taitto ja kuvitus ansaitsee erityiskiitoksen. Kirjan alussa Paavilainen toteaa tutkimuksessaan olleen työläistä seuloa tapausta koskevasta lehtikirjoittelusta paikkansapitävät tiedot tarkoitushakuisesta ja puolueellisesta tiedosta. Folkloristina ja muistitietotutkijana minua erityisesti ilahduttaa, että Paavilainen osoittaa selvästi ymmärtävänsä tapauksesta kertovan muistitiedon ja tarinoiden merkityksen eikä tuomitse niitä "vääriksi" tai jätä niitä käsittelemättä, vaan kietoo ne sujuvasti osaksi tapahtumien tulkintaa.

ANNE HEIMO, DOSENTTI, FT
HELSINGIN YLIOPISTO